

**SİVAS İLİNDE GELENEKSEL ÇUBUKÇULUK ZANAATI VE SON
TEMSİLCİLERİ***
THE ART OF TRADITIONAL STICKING AND ITS LAST REPRESENTATIVES IN
SIVAS

Dr. Fatmagül SAKLAVCI

ORCID. 0000-0001-9274-5111

ÖZET

Tarih öncesi devirlerden itibaren sağlamlığı ve dokusuyla kullanıma elverişli bir malzeme olan ağacın yontulup, işlenmesi ve süslenecek kullanım eşyası haline getirilmesine ahşap işçiliği adı verilmektedir. Sivas iline ait geleneksel el sanatlarından birisi olan ve geçmişi 18. yüzyıla kadar uzanan çubukçuluk ahşap işlemeciliği çeşitlerinden birisidir. *Ağızlıkçılık* olarak da adlandırılan çubukçuluk ahşap malzeme üzerine işlemler yapılarak ağızlık, kalem, isimlik, tığ sapı, şamdan, tükenmez kalem gibi eşyalar hazırlanan bir sanat dalıdır. Çubukçulukta geleneksel olarak kullanılan ana malzeme Sivas, Tokat, Erzincan, Kars ve Ağrı’da yetişen “germişek” ağacından sağlanmaktadır. Bu ağacın seçilmesinin sebebi dallarının oymaya uygun olması ve zehirli maddeleri içerisine emmesidir. Ağaç tabiatında azalmasından dolayı koruma altına alınmış, günümüzde yerine kavak ve gürgen ağacı kullanılmaktadır. Kabukları soyulan ağaç çubukları hazırlanacak ürüne göre uygun boyda kesilerek şekil verilmekte, boyama ve cilalama işlemlerinin ardından ibrişim ve buğday sapları ile süslemeler yapılmaktadır. Günümüzde Sivas’ta çubukçuluk işi ile uğraşan birkaç usta ve atölye kalmıştır. Bu çalışmada ustalar atölyelerinde ziyaret edilerek yok olmaya yüz tutmuş olan bu zanaatın günümüzdeki durumu ve ustaların yaşadığı sorunlar hakkında bilgiler verilerek, zanaatın yaşatılabilmesi için alınması gereken tedbirler araştırılmıştır. Bu ustalardan Abdulkaya Yazarlı ve kardeşleri babalarından öğrenip devraldıkları sanatı yaşatmaya çalışmaktadırlar. Babalarının ustası Ferit Usta’nın sanatı öğrendiği kişi ise aynı zamanda şehrin manevi şahsiyetlerinden birisi olan Şeyh Aziz Baba’dır. Sivas’ta sanatın son yüzyıldaki en önemli temsilcisi ve piri olan Aziz Baba, “Çubukçu Baba” olarak da bilinmektedir. Ferit Usta, Bilecik’te yapılan boyalı ağızlıklara alternatif olarak Sivas ağızlıkları üzerine ibrişim ve buğday sapları kullanarak motif ve yazı örme işini geliştirmiş ve Sivas’a özgü bir tarz yaratmıştır. İbrişimle süsleme zahmetli ve zaman alan bir işlem olduğu için bugün bu işi yapan kişi neredeyse kalmamıştır. Geleneksel el sanatkarları teknolojik yenilikler, yaşam tarzlarındaki değişim ve küreselleşmeyle birlikte ayakta kalma mücadelesi vermektedir. Ustalar günümüzde masa üstü için hazırladıkları ahşap eşyaları folyo ile süslemeye başlamışlardır. Dar mekânlarda zor koşullarda çalışarak ayakta durmaya çalışan ustalar mesleklerini öğretecek ve yaşatacak çirak bulamamaktadır. Sanatın hayatta kalması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için bu işe gönül veren kişilerin desteklenmesi ve uygun koşullar sağlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sivas, Gelenek, Zanaat, Çubukçuluk, Son Temsilciler

ABSTRACT

Carving, processing and ornamentation of wood, which is a material suitable for use with its strength and texture since prehistoric times, and is called woodworking. Stick making, is one of the traditional handicrafts of Sivas province and dates back to the 18th century, is one of the types of woodworking. Stick making, also known as mouthpiece maker, is a branch of art in which items such as mouthpieces, pens, nameplates, crochet handles, candlesticks, and ballpoint pens are prepared by embroidering on wooden materials. The main material traditionally used in stick making is obtained from the "germişek" tree grown in Sivas, Tokat, Erzincan, Kars and Ağrı. The reason for choosing this tree is that its branches are suitable for carving and absorb toxic substances into it. The tree has been taken under protection due to its decline in nature, and today poplar and hornbeam trees are used instead. The sticks, bark is peeled off in the logging machine, are cut and shaped according to the product to be made than the painting and polishing processes, ornaments are made with silk and wheat stalks. Today, there are only a few masters and workshops dealing with stick making in Sivas. In this study, information about the current situation of this craft, which was on the verge of extinction, and the problems experienced by the craftsmen were given by visiting the workshops of the craftsmen, and the necessary precautions for the survival of the craft were investigated. One of these masters, Abdulkaya Yazarlı and his brothers are trying to keep this art alive, they learned and inherited from their father. They learned art from their father Ferit Usta. His master is Sheikh Aziz Baba who is also known as "Çubukçu Baba" is one of the spiritual personalities of the city and he is the most important representative of art in Sivas in the last century. Ferit Usta, by working on Sivas mouthpieces as an alternative to the painted mouthpieces made in Bilecik, developed the work of embroidery with thread and stems and created a style unique to Sivas. Since embroidering with thread is a laborious and time-consuming process, there are almost no people who do this work today. Traditional craftsmen struggle to survive with technological innovations, changes in lifestyles and globalization. Nowadays craftsmen, who try to survive by working in difficult conditions in narrow spaces, cannot find apprentices who will teach and sustain their profession. In order for art to survive and be passed on to future generations, it is necessary to support people who set their heart on this work and to provide suitable conditions.

Key Words: Sivas, Tradition, Art, Stick Making, Last Representatives

1. GİRİŞ

Ağaç tarih boyunca sağlamlığı ve dokusuyla eşya yapımında kullanıma elverişli bir malzeme olmuştur. Ahşap kelimesinin aslı, ağaç, kereste anlamına gelen Arapça *haşeb*, kelimesinin çoğulu olan *ahşâb*dir ve herhangi bir işinde kullanılmak amacıyla ve yakılmamak üzere ağaçtan kesilmiş yapı malzemesidir. Ağacın günlük hayatta kullanılmaya başlanması, işlenmesi ve süslenerek eşya haline getirilmesi mimarlık, sanat tarihi ve el sanatlarında ahşap işçiliğini ortaya çıkarmıştır (Yücel, 1989: 181). El sanatı ürünleri kendine has geleneksel teknikler ile yapılan, üretimde yoğun makine kullanımı yerine, ihtiyaç halinde basit el araçları kullanılan, hammaddeleri belli ölçütlerde hazırlansa bile standart üretim olmayan, birbirinden farklı ürünler olarak tanımlanabilmektedir (Öztürk, 2003: 14). Sivas ili Anadolu'da önemli ticaret yolları üzerinde yer alan ve Selçuklular zamanında başkentlik yapmış bir şehirdir (Kaya, 2020: 139). Tarihin izlerini taşıyan şehirde usta-çırak ilişkisi ile günümüze kadar gelmiş gümüşçülük, yemeni, dokuma gibi birçok el sanatı sergilenmektedir. Bu sanatlardan birisi de ahşap işlemeciliği çeşitlerinden birisi olan çubukçuluktur. *Ağızlıkçılık* olarak da adlandırılan çubukçuluk ahşap malzeme üzerine işlemler yapılarak ağızlık, kalem, isimlik, tığ sapı, şamdan, tükenmez kalem gibi eşyalar hazırlanan bir sanat dalıdır. Günümüzde Sivas'ta çubukçuluk işi ile uğraşan birkaç usta ve atölye kalmıştır. Sivas'a özgü çubukçuluğun en önemli özelliği hazırlanan malzemelerin üzerine ibrişim ve buğday sapları ile motif ve yazılar örülmesidir. İbrişimle süsleme zahmetli ve zaman alan bir işlem olduğu için bugün bu işi yapan kişi neredeyse kalmamıştır. Küresel kitle kültürünün, millî kimlik ve kültürün temel özelliklerine zarar verdiği, millî kültürel değerlerde erozyona yol açarak, küreselleşmeyle birlikte, ciddi bir tehdit altında olduğu düşünülmektedir (Göka 2003: 88). Günümüz Türkiye'sinde kültürel ve sanatsal değeri olan tarihî öneme sahip birçok meslek kolu, dönüşüme uğramış yaşam tarzları ve değer yargıları nedeniyle, adeta yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Altıntaş, 2016: 161). Bu bağlamda halk kültürüne bilinçle yaklaşma, koruma sorumluluğu her zamankinden daha fazla önem kazanmaktadır (Kolaç 2009: 19). Günümüzde teknolojik değişim ve gelişimler insanların ihtiyaçlarının ve tercihlerinin de değişmesine sebep olmuştur. Buna bir çözüm bulmaya çalışan ustalar, ibrişim örgüsünün yerine günümüzde masa üstü için hazırladıkları ahşap eşyaları folyo ile süslemeye başlamışlardır. Bu çalışmada günümüzde çubukçuluk işini devam ettiren ustalar atölyelerinde ziyaret edilmiş, Sivas ilinde geleneksel çubukçuluğun tarihçesi, bugün ki durumu ve ustalar hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca çalışma ortamlarında hazırladıkları ürünlerin yapım teknikleri ve aşamaları tespit edilerek fotoğraf çekimleri gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında yok olma tehlikesi yaşayan bu zanaatın yaşatılabilmesi için alınması gereken tedbirler ve öneriler sunulmuştur.

2. ÇUBUKÇULUĞUN TARİHÇESİ

Sivas ilinde çubukçuluğun geçmişi 18. yüzyıla kadar uzanmaktadır (Üçer-Yasak, 2020: 191). Günümüzde Abdulkaya Yazarlı ve kardeşleri babalarından öğrenip devraldıkları bu sanatı yaşatmaya çalışmaktadırlar. Babalarının ustası yapılan görüşmeler ve araştırmalarda soyadı bilgisine ulaşamadığımız Ferit Usta'dır. Ferit Usta'nın sanatı öğrendiği kişi ise aynı zamanda şehrin manevi şahsiyetlerinden birisi olan Şeyh Aziz Baba'dır. Sivas'ta sanatın son yüzyıldaki en önemli temsilcisi ve piri olan Aziz Baba, Sivas ağızlığı yaparak geçimini sağladığı için "Çubukçu Baba" olarak da bilinmektedir. Aziz Baba, Sivas'ın Çayırağzı Mahallesi'nde, 4 Eylül İlköğretim Okulu'nun yanındaki caminin karşısındaki bir evde ikamet etmiştir. 1944 yılında seksen yaşlarında vefat ettiği bilinen Aziz Baba'nın doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Manevî halleri görülen ve keramet sahibi bir kimse olduğu söylenen Aziz Baba'nın germişek ağacının dallarından evinde çubuk yaptığı, bunları sattırıp paranın üçte birini satan

şahsa, geri kalanın yarısını da fakir ve kimsesizlere verdiği, kalan ile de geçimini sağladığı bilinmektedir (Kaya, 2012: 3; Üçer, 2017: 205-206).

Görüşme yapılan Abdulkaya Yazarlı, Ayhan Yazarlı, Ali Yazarlı, Can Sert, Necdet Çekmen ve Osman Selvin'in anlatımlarına göre; Ferit Usta'nın zamanında Sivas'ta ağızlık yapımı devam ederken Bilecik'te çini süslemelerine benzeyen süslü ve boyalı ağızlık yapımının başlamasıyla Sivas ağızlıklarına talep azalmaya başlamış ve ürünler satılamamıştır. Bunun üzerine Ferit Usta, Bilecik'te yapılan ağızlıklara alternatif olarak geçimlerini sağlamak ve satışı artırmak için Sivas ağızlıkları üzerine çalışmalar yapıp fikir yürüterek ibrişim ve saplarla işleme işini geliştirmiş ve Sivas'a özgü bir tarz yaratmıştır. O tarihten itibaren çırak yetiştirmeye devam etmiş, geleneği bu bugüne kadar taşımışlardır. Günümüzde ibrişimle süsleme zahmetli ve zaman alan bir işlem olduğu için bugün bu işi yapan kişi neredeyse kalmamıştır. Önceleri sadece sigara ağızlığı yapılırken 30-35 senedir farklı malzemeler hazırlanmaktadır. Ustalar günümüzde masa üstü için hazırladıkları ahşap isimlik ve aksesuarları folyo ile süslemeye başlamışlardır. Aşağıda ziyaret edilen ustalardan edinilen bilgiler ışığında geleneksel usulde ibrişim ile hazırlanan ürünler ve son zamanlarda masaüstü için hazırlanan ürünlerin yapım aşamaları hakkında bilgi verilmiştir.

3. YAPIM AŞAMALARI

a. Malzeme Temini

Abdulkaya Yazarlı, Ayhan Yazarlı, Ali Yazarlı, Can Sert, Necdet Çekmen ve Osman Selvin ile atölye ortamında belirli aralıklarla görüşmeler yapılmış, ürünler hakkında ustalardan bilgiler alınmıştır. Çubukçulukta geleneksel olarak kullanılan ana malzeme Sivas, Tokat, Erzincan, Kars ve Ağrı'da yetişen *germişek* ağacından elde edilmektedir. Bu ağacın seçilmesinin sebebi dallarının oymaya uygun olması ve zehirli maddeleri içerisine emmesidir. Bugün ağaç koruma altına alınmış, günümüzde yerine kavak ve gürgen ağacı kullanılmaktadır. Tomruk makinesinde kabukları soyulan ağaç çubukları yapılacak ürüne göre uygun boyda kesilerek şekil verilmekte, boyama ve cilalama işlemlerinin ardından ibrişim ve buğday sapları ile süslemeler yapılmaktadır. Bugün ustalar yoğun olarak masa isimliği, ağızlık, tığ sapı, şamdan ve kalemlik hazırlamaktadır. Çubukçulukta en karakteristik özellikler ağızlıklarda ortaya çıkmaktadır. Ağızlıkların çeşitli ebatları vardır. 8-10cm ebatlı olanların yanında boyları 1 metreyi bulan ağızlıklar da vardır. Eskiden yapılan ürün çeşitleri ve bugünküler aynı olmakla birlikte Sivas'ı simgeleyen Sivas Çifte Minare, Kangal köpeği, kartlık, bayrak direği gibi eklemelerin yapıldığı da görülmektedir. Ağızlıklara uzunluklarına göre lüleli, topçık başlı, yanma başlı, ufak lüleli ağızlık, arabalı ağızlık gibi çeşitli adlar verilmektedir.

b. İbrişim İle Hazırlanan Malzemeler

Bu bölümde Abdulkaya Yazarlı'nın hazırladığı ağızlıktan yola çıkılarak kalem, isimlik, tığ sapı, şamdan, tükenmez kalem gibi germişek çubukları ve ibrişim ile hazırlanan malzemelerin yapım tekniklerine yer verilmektedir. Yapım aşamasına ilk olarak malzeme temini ile başlanmaktadır. Daha önceki yıllarda germişek ağacı kullanılmasına rağmen bugün germişek ağaçları doğal sebeplerden dolayı git gide azalmaktadır. Germişek (Gerimşâ): 150-200 cm boylarında çalı şeklinde, kırmızı meyvesi olan ince köklü, ormanlık bölgelerde kendiliğinden yetişen ve erozyonu önleyen bir bitkidir. Yazılı kaynaklarda "gilaburu" olarak

geçmektedir ancak Sivas'ta bahçelerde yetişen ve *gilebolu-gileboru* adı verilen türden farklı olarak yabancı bir bitkidir. Tepelerin kuzey yamacındaki nemli alanlarda yetişen bitkinin yaprakları tam, dişli kenarlı, alt yüzü tüylü ve meyveleri siyah renklidir. Sivas İlbeyli köyünde bu ağacın siyah ve yassı meyveleri çiğ olarak yenilmekte bazı yörelerde *garacih* (karacık) adı verilmektedir (Baytop, 1997: 167). Bitki belli bir boya gelince küçük tohumları etrafa yayılarak kendiliğinden çıkmaktadır. Bir kökten çıkan dalların kalınlığı bir divit kadardır. Çubukçulukta germişek ağacının seçilmesinin sebebi içerisinde özünün bulunması ve dallarının oymaya uygun olmasıdır. Ayrıca bu ağaç yapısından dolayı zehirli maddeleri içerisine emmekte, sigaradaki nikotini de emdiği için ağızlık yapımında tercih edilmektedir. Özel bir üretim şekli olmayan ağacın ömrü 5-6 yıldır. Günümüzde tabiatla azalmasından dolayı koruma altına alınmış, dallarının toplanması ve kesilmesi yasaklanmıştır

İlkbahar ve sonbahar aylarında bitkiden toplanan dalların 2-3 ay kendiliğinden kuruması beklenmekte, eğer kurumuş hazır malzeme yoksa ustalar kendi usullerine göre kurutmaktadırlar. Malzemelerin yapım aşamasına gelindiğinde kullanılan dallar yapılacak ürüne göre uygun boyda kesilmektedir (Foto. 1-2).

Fotoğraf 1. Dalların Kesilmesi.

Fotoğraf 2. Kesilerek Hazırlanmış Germişek Dalları.

Kuruyan germişek çubukları soba ya da tüp üzerinde ısıtılarak yumuşatılmaktadır. Yağlı bir yapısı olan ağaç ısıtıldığında yumuşamakta böylece şekil verilmesi kolaylaşmaktadır (Foto 3a-b).

Fotoğraf 3a-b. Çubukların Isıtılarak Yumuşatılması.

Isıtılarak esnekleşen malzemeye doğrultulma işlemi yapılmakta böylece malzemenin içi düzleştirilmektedir. Yağlı bir yapısı olduğu için esnekleşen malzeme bu iş için kullanılan aletler yardımıyla doğrultulmaktadır. Eskiden *kemane* veya *çark* denilen tamamen elle kullanılan aletlerin yerine bugünlerde *torna* kullanılmaktadır (Foto. 4a-b-c).

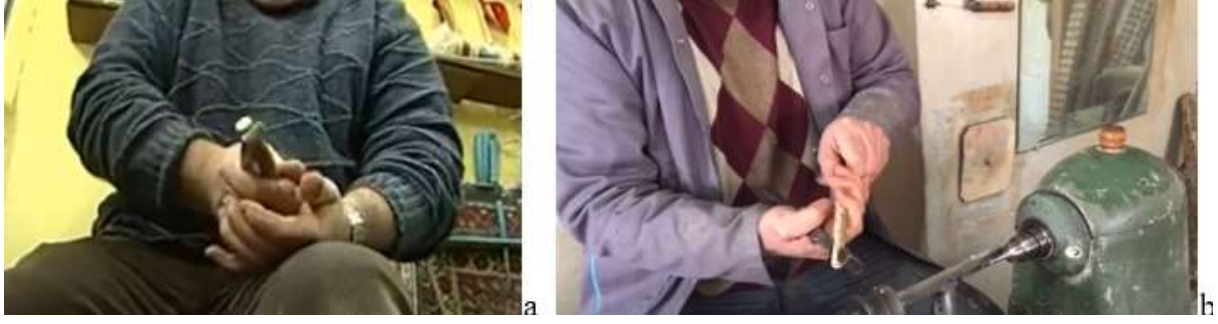
Fotoğraf 4a-b-c. Doğrultma İşlemi.

Bu aşamadan sonra doğrultma işlemi yapılan malzemelerin tomruk makinesinde kabukları soyulmaktadır. Bu kabuk alma işlemine *taslak alma* adı verilmektedir (Foto. 5a-b).

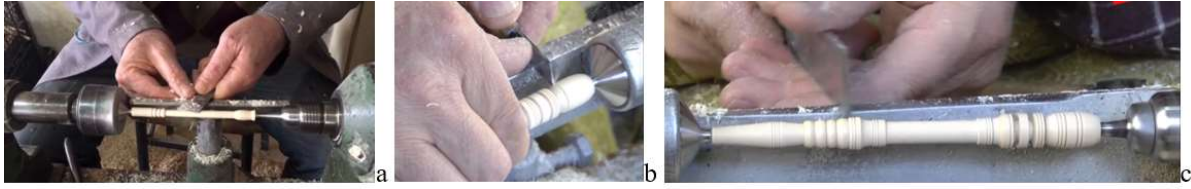
Fotoğraf 5a-b. Kabukların Soyulması.

Kabukların alınmasının ardından yeniden düzeltme yapılarak içerisinde öz bulan kısım düzeltilmekte, aksi halde ürün hazırlanırken patlama yapmaktadır (Foto. 5a-b).

Fotoğraf 5a-b. Yeniden Doğrultma İşlemi.

Kabukları soyulan çubuklar tornaya bağlanarak ince desenler oluşturulmaktadır. Bu aşamada çubukların yüzeyine çeşitli oluklu keski aletleri ve ince uçlu işleme kalemi yatay ve dikey tutularak şekiller verilmektedir (Foto. 6a-b-c).

Fotoğraf. 6a-b-c. Desen Oluşturulması.

Ustanın belirlediği dış çizgileri oluşturulan malzemeye daha sonra oluklu keski aletleri yatay ve dikey olarak hareket ettirilerek yüzey nakış yapılmaktadır (Foto7a-b-c).

Fotoğraf 7a-b-c. Keski Aletleri.

Tornada çeşitli keski aletleri ile yapılan işleme *nakış keski* adı verilmektedir. Dönmekte olan malzeme üzerine keski aletleri derin ve yüzeysel tutularak geleneksel usullerde desenlendirilmektedir. Bu desenler genellikle belli aralıklarda sıralanan kavisler ve kimi zaman dairesel formlardır (Foto. 8a-b-c).

Fotoğraf 8a-b-c. Nakış İşlenmesi.

Yüzeyi işlenerek desenlendirilen ürün tornada zımparalanarak fazlalıkları alınmakta ve üzerindeki pürüzler giderilmektedir (Foto. 9a-b-c).

Fotoğraf 9a-b-c. Zımparalama İşlemi.

Zımparalama işleminden sonra başka bir tezgâha geçilerek ürünlerin içleri oyulmaktadır. Tıg sapları, ağızlıklar ve diğer malzemelerin iç kısımları farklı genişliklerde delinmektedir. Her malzeme için farklı kalınlıklarda delgi aleti kullanılmaktadır. Gürgen malzemede ağızlığın içini oymak için en ince burgulu matkap kullanılmaktadır. Malzemenin çeşidine göre özel telden hazırlanan ince matkapla kalem ve tıg ölçüsüne göre oyulmaktadır. Germişek ağacı kullanılıyorsa içerisindeki özden dolayı oyulması daha kolay olmaktadır (Foto 10a-b-c).

Fotoğraf 10a-b-c. Malzemelerin İçlerinin Oyulması.

Delme ve oyma işleminden sonra kalem ve tıgların gireceği ağız kısımlarına yontma işlemi yapılmaktadır. Yuvarlak olan ağız bıçak yardımıyla yontularak yassılaştırılmakta ağıza uygun hale getirilmektedir (Foto 11a-b).

Fotoğraf 11a-b. Ağızların Yontulması.

Delme ve yontma işlemlerinden sonra boyama işlemine geçilmektedir. Boyama işleminde önceleri renk vermesi için kezzap birkaç şekilde kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden birisinde işlemleri bitirilen ağızlıklar kezzaba batırılmaktadır. Diğer bir yöntemde kezzap bez parçası ile ürüne sürüldükten sonra ispirto ocağında kızartılarak renk alması sağlanmaktadır. Kezzabın içerisine paslanmış çivi atılıp eritildiğinde ceviz rengini almaktadır. Sulandırılmış kezzap sürüldüğünde sarı limon rengine dönüşmektedir. Bugün bu işlemler Kaya Usta'nın tabiri ile neredeyse piyasadan kalkmış, günümüzde renklendirmek için kezzabın yerine boya kullanılmaktadır. Günümüzde malzemeler sentetik boyalar ile sünger ve fırça yardımıyla boyanmaktadır. Boyama işleminden sonra oluşan pürüzlerin giderilmesi için tekrar zımparadan geçirilmektedir. Boya sürülmeyen diğer kısımlara fırça ile vernik atılmaktadır (Foto. 12).

Fotoğraf 12. Boyama İşlemi.

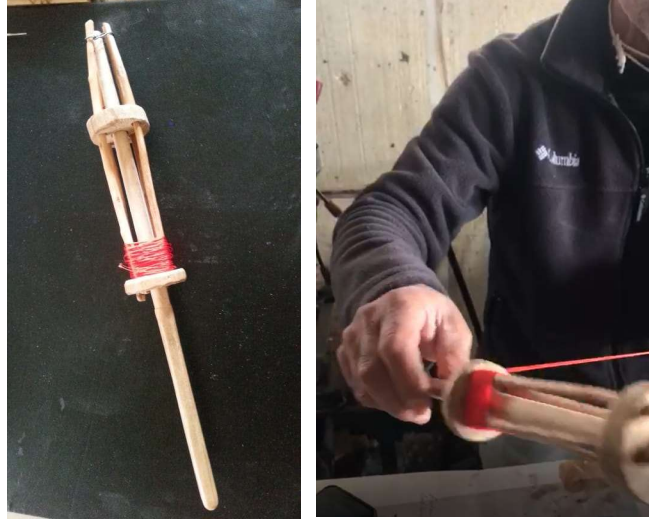
Hazırlanan ürünlerin üzerine ibrişim ile örme işini ziyaret edilen günümüz ustalarının hepsi de bilmektedir. Bu çalışmada İbrişim örme işi için Usta Can Sert'in bilgisine başvurulmuştur. Örme işini 50 senedir yapan son ustalardan Can Sert bu işi çocukluk yaşlarında Kaya Yazarlı'nın amcası ve bu sanata 7 yaşında başlayan Abdullah Yazarlı'dan öğrenmiştir.

Hazırlanan ürünler üzerine mevsiminde tarlalardan toplanan arpa ya da buğday sapları ve ibrişim kullanılarak yazı ve süsler örülmektedir. Yuvarlak arpa ve buğday sapları kalınlıklarına göre üçe ya da beşe ince şerit şeklinde dilimlenerek hazırlanmaktadır (Foto. 13).

Fotoğraf 13. Buğday ve Arpa Sapları.

Daha önceki yıllarda ibrişim olarak adlandırılan ipeğe günümüzde masura da denilmektedir. Eskiden ipek ibrişim kullanılırken o da yerini naylon ipe bırakmıştır. İbrişimler siyah, kırmızı mavi ve yeşil olarak tercih edilmektedir. Örme işlemi yapılırken ibrişimler iki kat olarak *cehri* adı verilen aletin üzerine sarılmaktadır (Foto. 14).

Fotoğraf 14. Cehri.

Örme işlemine başlarken cehri üzerine iki kat sarılmış ibrişimin ucuna düğüm şeklindeki ilk ip takılarak örme işlemine geçilmektedir. İlk ip örme işlemi bittikten sonra düğüm atmak ve örgüyü bitirmek için kullanılmaktadır. Örme işleminde yazı yazılırken tersten başlamak gerekmektedir. Yani motif konulduktan sonra “GÜL” yazarken “LÜG” şeklinde örülmektedir (Foto. 15).

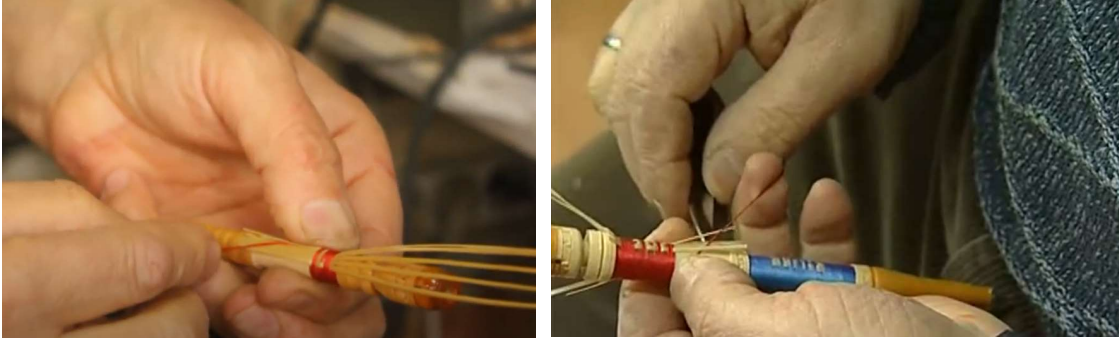
Fotoğraf 15. İlk ip.

Tasarlanan yazılar ve motifler bir pens yardımıyla saplar ve ibrişimlerin alttan ve üstten geçirilmesiyle oluşturulmaktadır. Kullanılan motif ve yazılar müşterilerin siparişlerine göre tasarlanmaktadır (Foto. 16).

Fotoğraf 16. Örme İşleminin Başlangıcı.

Malzemelerin üzerine genellikle *Sivas Hatırası* ve isimler yazılırken yazıların haricinde civankaşı, hasır, yılan kıvrımı, gül gibi çeşitli motifler de işlenmektedir (Foto. 17).

Fotoğraf 17. Örme İşlemi Detay.

Boyama ve örme işleminden sonra çeşitli oluklu keski aletleri ile ürünlerin üzerine desenler işlenmektedir. Bu aşamada ince uçlu işleme kalemi kullanılmakta ya da yakarak ürünün üzerine ince desenler de oluşturulmaktadır (Foto. 18).

Fotoğraf 18. Örülmüş ve İşlenmiş Ürünler.

c. Masa Üstü İsimlik Yapımı

Günümüzde çubukçu ustaları masa üstü için hazırladıkları ahşap isimlik ve aksesuarları folyo ile süsleyerek ahşap işçiliğinde hünerlerini göstermektedirler. Makinede kabukları soyulan ağaç parçaları yapılacak ürüne göre uygun boyda kesilerek şekil verilmekte, kare malzeme yuvarlak hale getirilmektedir. Ustalar bu işlem için piyasadan temin ettikleri hazır sapları da tercih etmektedirler. Yuvarlak malzemelerin ortaları belirli ölçülere göre tornadan geçirilerek içleri oyulmakta ve yine tornada çeşitli oluklu keski aletleri ile yüzeyine desenler yapılmaktadır (Foto. 19a-b-c).

Fotoğraf 19a-b-c. Tornada Şekil Verme İşlemi.

Hazırlanan malzemelerin yüzeylerine ağızlık ve tığ başlarında olduğu gibi tornada oluklu keski aletleri ile şekiller verilmektedir. Desenleri belirlenen yüzeylerine keski aletleri ile nakış yapılmaktadır. İşlenen bu nakışlar gelenekten gelmekte ve usta tarafından doğaçlama olarak tasarlanmaktadır (Foto. 20a-b-c-d).

Fotoğraf 20a-b-c-d. Ürünlerin İşlenmesi.

Fotoğraf 20c-d. İşlenmiş Ürünler.

Tornada şekil verilerek nakış işlenen malzemeler zımparalanarak pürüzleri giderilmektedir. Zımparalan ürünler yine tornada sünger yardımıyla boyanmaktadır (Foto. 21a-b).

Fotoğraf 21a-b. Zımparalama ve Boyama İşlemleri

Boyama işleminden sonra çeşitli oluklu keski aletleri ile yüzeyine çentik atılarak desenler işlenmektedir. Boyama işlemi sırasında folyo kaplanacak alanlar boş bırakılmakta, genellikle boyalı olan alanlar oluşturulmaktadır (Foto. 22a-b-c).

Fotoğraf 22a-b-c. Desen İşleme.

Masa üstü isimliğin malzemelerinin monte edileceği altlık için folyo hazırlanmaktadır. Süsleme işlemi için özel olarak hazırlanan folyoların üzerine desen ve yazılar çizilmekte, oluşan boşluklar siyaha boyanmaktadır. Boyanıp hazırlanan malzemeler altlığın üzerine yapıştırılmaktadır (Foto. 23a-b-c).

Fotoğraf 23a-b-c. Folyoların Hazırlanması.

Tornada şekil verilen malzemeler boyandıktan sonra verniklenerek üzerlerine altlık folyosunda uygulanan teknikle hazırlanan parçalar yapıştırılmaktadır. Hazırlığı tamamlanan malzemeler altlığın üzerine matkap yardımı ile monte edilmektedir (Foto. 24a-b-c).

Fotoğraf 24a-b-c. Parçaların Tutturulması.

Monte işleminden sonra son aşama olan vernikleme işlemine geçilmektedir. Yanyana sıralanan masa üstü isimlikler kompresör ve boya tabancası ile verniklenmektedir (Foto. 25a-b-c).

Fotoğraf 25a-b-c.

Ustanın hazırladığı bazı özel tasarımlarda boya ve örgü birlikte kullanılmaktadır. Bazı ürünler boyanmayarak üzerlerine delgi aleti ile Sivas'ın simgelerinden olan Çifte Minare, kangal köpeği, saat ve saz gibi objeler de yerleştirilmektedir (Foto. 26a-b).

Fotoğraf 26a-b. Masa Üstü İsimlik Çeşitleri.

SONUÇ

Çubukçuluk zanaatı ortaya çıktığı il zamanlardan beri geleneksel olarak, usta-çırak ilişkisi çerçevesinde nesilden nesile aktararak günümüze kadar hayatta kalabilmeyi başarmıştır. Çubukçuluk işinin tarihi seyrine bakıldığında bu işle uğraşan ustaların hepsi aynı teknik ve malzemeleri kullanmaktadır. Ağızlık, kalemlik tığ sapı, şamdan gibi ürünlerin yapımında işçilik, biçimsellik, renklendirme ve kullanılan ipler ve işlemlerinde ortak bir üslup vardır. Malzemelerin hazırlanması ve süslenmesinde ustaların uygulamaları arasında fark görülmemekle birlikte boyama ve malzeme temini konusunda bazı yeni teknikler geliştirdikleri gözlenmektedir. Görüşme yapılan ustaların yeteneklerini sergiledikleri eserlere yansıttıkları, güzellik ve estetik kattıkları görülmektedir. Bazı ustalar boyama ve vernik işlemleri için sünger ve fırça kullanırken bazıları makine kullanmayı tercih etmektedir. Dar mekânlarda zor koşullarda çalışarak ayakta durmaya çalışan ustalar mesleklerini öğretecek ve yaşatacak çırak bulamamaktan şikâyet etmektedir. Zanaatkârların gündelik ve önemli ihtiyaçlara cevap vermek, ihtiyaçları karşılamak ve zanaatın devamlılığı için çıraklık, kalfalık ve ustalık gibi deneyimlerden geçmeleri gerekmektedir. Ancak maddi getirisinin tatmin edici olmadığından dolayı bu zanaatı öğrenmeyi talep eden kişi neredeyse kalmamıştır. Çırak istihdam etmek için sistemin iyileştirilmesi ve çekiciliğinin artırılması, yerel yönetimler ve meslek kuruluşlarının destekleri oldukça önem arz etmektedir. İnsanların el emeği göz nuru ile yapılmış geleneksel ürünlere olan taleplerinin azalması da üretimin azalmasının sebeplerinden birisi olarak görülmektedir. Eskiden kullanılan eşyalar bugün süs eşyaları olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Sivas'a özgü bir zanaat olan çubukçuluk bugün ustaların gayretleri ile yaşatılmaya çalışılmaktadır. Özellikle ibrişim örme işini yapacak kişi neredeyse kalmamıştır. Üniversitelerin, yaygın eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının ilgili bölümlerinin kaybolmaya yüz tutmuş meslek erbabı sanatkârlar ile daha fazla işbirliği yapmaları beklenmektedir. Ayrıca, zanaatkârların satış ve sergilemeye yönelik, sergi-fuar gibi faaliyetlere katılım desteğinin sağlanması ve belli aralıklarla etkinlikler düzenlenmesi tanıtım açısından çok önem taşımaktadır. Üretilen ürünlerin pazarlamasında sorun yaşandığı gibi ana malzeme olan girmişek ağacı temin edilememektedir. Bugün yerine kavak ve gürgen ağacı kullanılması hazırlanan malzemelerin kalitesinin düşmesine sebep olmakta, zanaatı gitgide yok olma aşamasına getiren sebeplerden birisi haline getirmektedir. Ağızlık yapan usta sayısı her geçen gün azalırken, geleneksel ağaç yerini kolay bulunabilen malzemelere bırakmıştır. Bu bağlamda yerel yönetimler ve kurumların gerekli koruma tedbirleri ile birlikte malzeme temininde destek olmaları son derece önemlidir. Küreselleşmeye karşı direnen çubukçuluk, gümüş işlemeciliği, bıçakçılık, yemenicilik, boynuz işlemeciliği, sepet işçiliği gibi zanaatların hayatta kalması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için bu işe gönül veren kişilerin desteklenmesi ve uygun koşullar sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş K. M. (2006). "Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatkârlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi". *Bilig.* (77):157-182.
- Baytop, T. (1997). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Ankara.
- Göka E. (2003). "Bugün: Dünün ve Yarının İlginç Bir Karışımı". *Türkiye Günlüğü*. (75): 87-102.
- Kaya, A. (2020). "Selçuklu Dönemi". *Sivas Atlası*, Ed. Kaan Şevki Kavak, Sivas: SVS Yayınları. 137-143.
- Kaya, D. (2012). *Sivas ta Yatırlar ve Ziyaret Yerleri*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Kolaç E. (2009). "Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma, Bilinç Ve Duyarlılık Oluşturmada Türkçe Eğitiminin Önemi". *Milli Folklor Dergisi*. 11 (82): 19-31.
- Öztürk, İ. (2003). *Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş*. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Üçer, M. (2017). *Güldeste-i Sivas - Mekânlar ve İnsanlar*. Sivas: Sivas Belediyesi.
- Üçer, M. ve Yasak İ. (2020). "Gelenek Görenekler". *Sivas Atlası*, Ed. Kaan Şevki Kavak. Sivas: SVS Yayınları. 187-197.
- Yücel, E. (1989). "Ahşap". *TDVİA. Türkiye Diyanet Vakfı Yay.* (2): 181-183.

KAYNAK KİŞİLER:

- Abdulkaya Yazarlı, Osman Selvin, kişisel görüşme, Eylül 2021
- Can Sert, Necdet Çekmen, Osman Selvin, kişisel görüşme, Eylül 2021
- Abdulkaya Yazarlı, Ayhan Yazarlı, Ali Yazarlı, Necdet Çekmen, Osman Selvin, kişisel görüşme, Ekim 2021
- Abdulkaya Yazarlı, Ayhan Yazarlı, kişisel görüşme, Kasım 2021